

1909-'13 - Het Rokin

Waar lang geleden de Amstel als een brede rivier dwars door het oude Amsterdam stroomde, is nu niet veel water meer te vinden. De eerste bewoners vestigden zich langs dit water, dat hun handel en inkomen opleverde, maar in de loop der tijd slonk het steeds meer tot een brede gracht en het Rokin was tenslotte zelfs gekrompen tot een smalle vaart. Op het Damrak resteert nog een stukje tussen de Beurs en het Centraal Station en van het Rokin heeft alleen het deel langs de Oude Turfmarkt nog water. De nieuwe tijd knaagde aan de stad en steeds meer oude huizen werden vervangen door grotere gebouwen. Eind 19de begin 20ste eeuw ging het hard in de oude binnenstad. In de omgeving van de Dam vestigden zich steeds meer grote kantoren, banken en warenhuizen. Het nieuwe Centraal Station leverde verbindingen en handel op met andere grote steden en ook het Rokin ontkwam niet aan de vernieuwingsdrift. In 1909 tekende Misset de 'stille zijde' van het Rokin, de smallere kade, waar geen tram reed en weinig verkeer was.

De Rotterdamsche Bank had zijn oog laten vallen op deze locatie en daardoor ging er heel wat verdwijnen. De tekening van Misset laat bijna de hele oostelijke gevelwand van het Rokin zien en het kijken er naar stemt wat weemoedig over wat verloren ging. Deze zijde van het Rokin is bijna onherkenbaar veranderd en bepaald niet ten goede. Van links naar rechts gezien is het eerste herkenbare punt het monumentale pand van Blikman & Sartorius met rechts de Nadorststeeg. Het is ook het enige pand dat nu nog rest van de gevelwand van Misset. In 1891 verving architect G.B. Salm de drie oude huizen Rokin 17, 19 en 21 door een monumentaal nieuw bedrijfspand. De huizen Rokin 9-15 links ervan zijn in 1911 door architect F.A. Bodde vervangen door een kantoorpand met verkooplokalen. Het kreeg de naam 'De Roos', naar de opdrachtgever Kunsthandel en Veilinghuis C.F. Roos & Co. Sinds 2015 vinden we hier Boekhandel Scheltema.

- ◀ 1904 - De Sint Pieterspoort, gezien vanaf de Nes naar het Rokin (SAA)
- ▼ 1909 - Rokin 5-55; bijna alles is gesloopt voor nieuwbouw (SAA)

Herman Misset maakte van 1904 tot 1911 veel tekeningen van bebouwing die gesloopt zou gaan worden voor de herinrichting van de Dam en nieuwbouw op het Rokin. Het is dat laatste waar nu onze aandacht naar uitgaat. Tekeningen SAA

Rechts van de Nadorststeeg kwam het pand van De Rotterdamsche Bank. Bij de start van de Amsterdamse vestiging werd die tijdelijk ondergebracht in de kantoren van 'Determeijer, Weslingh & Zoon' aan de Keizersgracht. Op 24 juni 1912 werd de eerste paal geslagen voor de nieuwbouw op het Rokin en op 20 oktober 1913 was het pand gereed. Uitbreidingen volgden in 1916/1917 waardoor het pand tenslotte Rokin 23-51 besloeg en de Sint Pieterspoort overkluisde. Onderdeel van deze bank was De Vrouwenbank gevestigd op Rokin 23. Die werd op 1 november 1928 opgericht als 'Bijkantoor voor Vrouwelijke Cliënten' met het oogmerk het groeiend aantal vrouwen te bedienen dat haar bankzaken zelfstandig wilde behartigen. De bank was exclusief gericht op vrouwelijke cliënten met alleen vrouwelijk personeel. Instigator en

- ▲ 1916 - Het nog ongedempte Rokin met de Rotterdamsche Bank (SAA)
- 1935 - Het eerste deel van het Rokin gedempt; links van de Rotterdamsche Bank op nr.23-27 de nieuwbouw van de Vrouwenbank (SAA)

eerste directrice was Clara Meijers. Zij wilde zorgen dat vrouwen, die bijvoorbeeld een eigen zaak wilden beginnen, krediet konden krijgen, omdat de bestaande banken dit vaak weigerden. Meijers probeerde in 1913 voor het eerst een speciale bank voor vrouwen op te richten, maar pas in 1928 had ze voldoende steun verzameld. De Vrouwenbank besteedde veel aandacht aan voorlichting, zodat vrouwen hun eigen geldzaken konden regelen. Wel was het nog een hindernis dat gehuwde vrouwen, vanwege de huwelijkswet, eerst door hun echtgenoot gemachtigd moesten worden, voordat ze financiële handelingen mochten verrichten. De Vrouwenbank overleefde de crisis van de jaren 30 en had vooral ongehuwde vrouwen, studerende vrouwen, weduwen en vrouwenorganisaties als klant. In 1971 viel het doek voor de Vrouwenbank. Ingehaald door de tijd, omdat de vrouwenemancipatie hem overbodig had gemaakt. De sloop van de Rotterdamsche Bank volgde uiteindelijk in 1987.

In 1989 verrees op deze plek het hoofdkantoor van de Fortis Bank.

Niet lang, want in 2015 ging het pand, na een slechts 26-jarig bestaan, alweer tegen de vlakte. Het zal daarom voor veel mensen inmiddels een vage herinnering zijn. Normaal gesproken, steekt er altijd een storm van protest op als er in Amsterdam iets gesloopt gaat worden. Bezwaren en boze krantenberichten liegen er dan niet om. Bewoners verwachten overlast en ondernemers dalende omzetten, maar dit keer bleef het verrassend stil. ‘Sloop idiote Fortisbank vindt niemand erg’ kopte het NRC in 2014. ‘Weg met die troep uit de jaren ’80: Fortisgebouw tegen de vlakte’ doet het Parool enige tijd later ook een duit in het zakje. Het gebrek aan protesten is toe te schrijven aan het gebouw zelf, dat Fortis hier in de jaren tachtig liet optrekken. Alle partijen waren het erover eens dat het ‘rozige idiote gebouw’ weg moest. Het gevaarte was nooit erg geliefd. ‘De Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad’ hield enkele jaren geleden een enquête: ‘Wat te doen met de Fortisbank op het Rokin?’ Ruim de helft van de respondenten vond dat het ding moest worden gesloopt, nooit gebouwd

had mogen worden zelfs. Er waren 550 vrachtwagens nodig om zeventienduizend ton puin de stad uit te rijden, maar we hoeven dit keer niet te treuren over verlies van historische waarde; de sloop van het roodbruine natuurstenen monster met zijn ‘dode’ gevel was een grote verbetering, dachten ze toen...

Al in 2012 kocht ‘Emmes Group’ de oude Fortisbank met het idee het pand te slopen en er een winkel van te maken. Met deze twee nieuwe gebouwen zou het Rokin erop vooruitgaan en ook de Nes, waar eveneens ingangen en etalages kwamen.

Het in 2016 opgeleverde warenhuis staat sinds december 2019 leeg nadat het Canadese Hudson’s Bay met de staart tussen de benen uit Nederland wegtrok. Het warenhuis kon V&D niet vervangen en er was

- ▲ *Ook de Fortis werd weer gesloopt en vervangen door de twee winkelpanden voor Hudson’s Bay; de Optiebeurs krijgt door de NRC een futuristische gevelbekleding aangemeten (© Studio Koning)*
- ◀ *Na de sloop van de Rotterdamsche Bank verrijst het megalomane gebouw voor de Fortisbank (SAA)*

in Nederland weinig belangstelling voor een soort Bijenkorf-light. Het lege warenhuis van Hudson's Bay aan het Rokin werd het nieuwe kantoor van de Amsterdamse 'Fintechgigant Adyen'. Adyen startte in 2006 om betalingen voor bedrijven makkelijker te maken. Ze vangen sindsdien betalingen vanuit verschillende kanalen (zoals online, contant of via mobiele apparaten) op in één systeem. Sinds de start groeide het betalingsplatform enorm; reden voor een nieuwe, grotere locatie. Deze vond Adyen aan het Rokin in centrum Amsterdam, in de drie panden die maar een paar jaar in gebruik waren door warenhuis Hudson's Bay. Niet bepaald de winkelbestemming die de gemeente voor ogen had voor deze plek.

- ▲ 1862 - Van Rokin gezien naar de Grimburgwal met de nieuwe brug en de oude Grimnessesluis die in 1868 gesloopt werd (SAA)
- 1913 - Het Sint Bernardus Gesticht op de Oude Turfmarkt (SAA)

Het volgende deel van het Rokin tot aan de Wijde Lombardsteeg wordt tegenwoordig in beslag genomen door het pand van NRC, een groot wat somber aandoend glaspaleis dat in niets meer doet denken aan de fraaie grachtenwand die Misset tekende. Dan volgen de panden 69 tot en met 121 tot aan de Langebrugsteeg, die niet op de tekening van Misset voorkomen. Het ging hem immers om wat er moest verdwijnen voor de Rotterdamsche Bank. Dit laatste stuk is gelukkig groten-deels aan de tand des tijds ontsnapt.

We maken nu een sprongetje over de Langebrugsteeg en de Grimnessesluis naar de Oude Turfmarkt zoals dit deel van de kade aan het Rokin hier heet, want ook hier raasde de storm van de nieuwe tijd door de oude stad. Dit deel van de stad werd oorspronkelijk in beslag genomen door de kloosters met hun gasthuizen die zich in de loop der tijd ontwikkelden tot ziekenhuizen. Omdat er in 1635 een Buitengasthuis werd gebouwd voor besmettelijke ziektes, zoals de pest, werd het terrein bij de Grimburgwal het Binnengasthuis genoemd. De eerste negentiende-eeuwse nieuwbouw op het terrein van het Binnengasthuis

- ▲ 1913 - Het poortje naar het Gasthuishof, later naar het Sint Bernardus Gesticht (SAA)
- 1867 - Oude gebouw der Nederlandsche Bank - Oude Turfmarkt (SAA)

waren de Nederlandsche Bank en de Kraamkliniek van het Binnen-gasthuis, op de hoek van de Oude Turfmarkt en de Grimborgwal. De kraamkliniek werd tussen 1868 en 1870 gebouwd door architect A.N. Godefroy. Deze inrichting was bestemd voor vrouwen uit de lagere klassen, die hier onder behoorlijke omstandigheden konden bevallen. Er waren wel wat aanpassingen nodig aan de kade van het Rokin om deze nieuwbouw en die van de Nederlandsche Bank mogelijk te maken en daarvoor moest een deel van het Rokin gedempt worden en de kade rechtgetrokken, zodat de route naar de Nes over de Grimborgwal werd afgesloten en er een nieuwe brug kwam naar het Rokin. Op een aantal foto's, zoals die van Pieter Oosterhuis, zie je beide bruggen nog naast elkaar liggen.

Naast de Kraamkliniek werd tussen 1873 en 1877 het 'Gebouw tot Verpleging van Vrouwen-Zieken' gebouwd, ook ontworpen door A.N. Godefroy. Terwijl de vrouwen uit de lagere klassen in de Kraamkli-

niek terecht kwamen, was het Vrouwenziekenhuis bestemd voor ‘fatsoenlijke’ burgervrouwen.

De Nederlandsche Bank werd in 1814 opgericht door koning Willem I en huisde, verdeeld over diverse panden, vanaf het begin hier aan de Oude Turfmarkt. Algauw begon deze ruimte te krap te worden en er werd besloten hier een nieuw hoofdkantoor te bouwen onder leiding van architect W.A. Froger. Daarvoor sneuvelden wel enkele huizen die nog door de beroemde 17e-eeuwse architect Philips Vingboons waren ontworpen. De bouw begon in 1865 en was in 1869 gereed. In het pand was ook een dienstwoning voor de president van de bank.

In 1897 volgde een uitbreiding aan de achterkant en een nieuwe kelder met kluizen, naar ontwerp van vader en zoon Salm. In 1912 kocht de bank het naastgelegen Sint Bernardusgesticht, een tehuis voor bejaarden, dat verhuisde naar de Nieuwe Passeerdersstraat.

In 1967 vertrok de Nederlandse Bank van het te krap geworden gebouw naar de nieuwbouw aan het Frederiksplein. Tegenwoordig vinden we hier aan de Oude Turfmarkt het Allard Piersonmuseum. Op het laatste stukje Oude Turfmarkt staat nog een aantal oude panden overeind en eindigt de kade bij ‘Hotel De L’Europe’.

Daar maken we nog even een klein overstapje van de Oude Turfmarkt naar de overkant om de mooie tekening van Misset van dit stukje Rokin te bekijken. Die laat de grachtenwand zien met de voormalige schuilkerk ‘Het Boompje’. Deze kerk werd in 1578 gesticht in een voormalige brouwerij aan de Kalverstraat waar ‘Het Boompje’ uithing. In 1771 werd de kerk vergroot en uitgebreid naar het Rokin. In 1843-1844, katholieke kerken mochten weer gezien worden, kreeg Het Boompje een nieuwe voorgevel aan de Rokin-zijde in eclectische stijl naar ontwerp van Martinus Gerardus Tétar van Elven.

In 1910 verhuisde Het Boompje, tegenwoordig De Boomkerk, naar de Admiraal de Ruijterweg, werd de oude kerk gesloten en het jaar daarop gesloopt. Het perceel ging daarna deel uitmaken van het nieuwe warenhuis van Vroom & Dreesmann dat in 1912 gereedkwam. Dat pand staat er nog, maar het verlies van V&D wordt nog alom betreurd.

- ▲ 1911 - Bouwput Vroom & Dreesmann na sloop kerk ‘t Boompje (SAA)
- ◀ 1896 - Rokin met R.K.-kerk ‘t Boompje (SAA)